

Eduardo Jordà

El pintor John Singer Sargent va fer un retrat de Robert L. Stevenson que s'assemblava sorprenentment amb John Carradine; més ben dit, amb el sinuós matusser Hatfield que l'actor interpreta a *La diligència* (John Ford, 1939). Al retrat, l'escriptor camina de perfil com si fos un actor que abandona l'escena per sempre; de la mateixa manera, el jugador Hatfield llisca per la vida silenciosament ingràvid com un moix. L'escriptor tenia 35 anys quan Sargent el va retratar, i és possible que el mateix Carradine —que va fer *La diligència* amb 33 anys—, hagués accentuat voluntàriament aquella semblança. Per això duia els cabells llargs i la mosca d'artista bohemí, i per això s'havia posat aquell *maferlan* negre i aquell capell blanc d'ala ampla; qualsevol que hagi vist fotos de Stevenson haurà vist un capell i un *maferlan* gairebé iguals. John Carradine va ser pintor i escriptor abans que no actor itinerant; no és impossible que Stevenson fos un dels seus ídols literaris.

També hi ha una certa semblança moral entre l'escriptor i l'actor. John Carradine era molt alt i una mica encorbat, i tenia un rostre angulós que mostrava una estranya determinació, que no sabem si era temeritat o coratge o simple fatalisme. Però també era un home fràgil, i els seus ulls blaus, tot i que pareixien a primera vista freds i penetrants, eren els ulls d'un home que duia damunt una ferida secreta. Als quaderns de notes d'*El darrer magnat* —la seva novel·la sobre Hollywood—, Scott Fitzgerald va deixar escrita aquesta frase sobre els quincallers dels estudis: “La tragèdia d'aquells homes consistia en el fet que res no havia colpit amb vertadera profunditat les seves vides.” Aquest no era el cas de John Carradine. Es podia sospitar, en veure'l, que tot havia colpit amb vertadera profunditat la seva vida, des de l'amor a la soledat, des de la vida errant a la passió per l'escena; només que Carradine tenia l'elegància cavalleresca de no fer-ho evident, d'aparentar benestar o indiferència, de patir aquella injúria secreta en silenci.

John Carradine nomia Richmond Reed Carradine i va néixer a Nova York, el 1906. Com a Stevenson, l'atreia la vida nòmada, i cap a 1925 va recórrer el país com a pintor i escriptor transhumant. En algun moment del seu vagabundeig va pujar a un escenari i va començar a actuar. A Los Angeles va intervenir en una peça teatral titulada *Window Panes*, en la qual també actuava un desconegut Boris Karloff. El seu debut cinematogràfic va ser l'any 1930, i potser gràcies a l'amistat amb Karloff, va començar a fer petits papers a les grans pel·lícules de terror de la Universal. Amb el nom de John Peter Richmond o Peter Richmond, Carradine va actuar a *El hombre invisible* (James Whale, 1933), a *El gato negro* (Edgar G. Ulmer, 1934) i a *La novia de Frankenstein* (James Whale, 1935).

L'any 1935, Carradine va firmar un contracte amb la Fox i es va posar el nom amb què ara el coneixem. Aleshores va ser quan va fer les seves millors pel·lícules. El 1936 va fer el seu primer paper de dolent, un carceller sàdic a *Prisionero del odio* (John Ford, 1936). L'any següent va ser el mariner Long Jack a *Capitanes intrépidos* (Victor Fleming, 1937), pel·lícula que sempre el va fer sentir-se orgullós. Després varen arribar *La diligència*, en la qual Carradine va fer un dels millors papers de la seva carrera perquè, com hem vist, varen ser dos papers alhora. En un d'ells va ser Hatfield, el jugador del Sud que mor defensant la diligència; i en l'altre va ser un Robert Louis Stevenson que havia abandonat la dona i els fillastres i que es volia establir a un ranxo de l'Oest per fugir de la tuberculosi. Amb les seves maneres de cavaller sudista que les ha vistes de tots colors als bordells de Nova Orleans, Hatfield descobreix que la vida no és una partida trucada, i per amor a una dona que no està feta per ell, sap morir com si tengués entre mans uns pòquer d'asos.

Quan veig que algú malgasta els seus doblers per comprar un llibre d'ètica, em sap greu que no es decideixi a comprar el vídeo de *La diligència*. La pel·lícula de John Ford és un dels millors

tractats sobre la dignitat humana que s'han fet mai, i dubt que una obra d'art pugui expressar millor la grandesa del coratge i del sacrifici, aquelles virtuts que ja no existeixen o que es liquiden a les botigues de tot a cent. *La diligència* ens ho pot ensenyar tot sobre conceptes morals que avui s'han devaluat. Les paraules justícia i valentia agafen tot el seu vertader sentit quan pensam en la caparruda determinació de John Wayne en perseguir el seu somni d'un petit ranxo amb una mica d'aigua i una mica d'herba; la paraula dignitat se'ns presenta en tota la seva dimensió quan veim la valerosa abnegació de la prostituta interpretada per Claire Trevor, o quan veim el grandíssim Thomas Mitchell en el paper de metge gat però íntegre i noble com ningú. Quan arribi l'hora del Judici Universal, algú presentarà *La diligència* com a prova que la raça humana, tot i que fos capaç de destrossar la terra, no era tan menyspreable com demostren els tristos resultats del seu pas per aquest planeta.

En els anys quaranta va arribar l'època daurada de John Carradine. A *Aguas pantanosas* (Jean Renoir, 1941) va fer de Jesse Wick, en companyia d'altres grans secundaris com Walter Brennan, Walter Huston i Ward Bond. De nou amb John Ford, Carradine va fer un altre dels seus papers magistrals —encara que fossin breus— a *Las uvas de la ira* (1940), en la qual era el predicador esquerrà Casey, que moria apallissat pels pinxos de les plantacions de fruites de Califòrnia, només per perseguir el mateix somni que tenia Ringo (John Wayne) a *La diligència*: un petit ranxo amb una mica d'aigua i una mica d'herba per a tothom. *Las uvas de la ira* és un altre dels grans homenatges que l'art d'aquest segle li ha fet a la dignitat humana, i hi destaca la figura profètica del predicador, un home digne de compassió i fins i tot sonat, però que ens fa sentir orgullosos de ser humans. Aquells mateixos anys, Carradine va actuar amb Fritz Lang a *La venganza de Frank James* (1940), a *Espíritu de conquista* (1941) i a *El hombre atrapado* (1941). Tots varen fer papers tan intensos com breus.

“Encara que sembli estrany, si es té en compte el seu físic, John Carradine va saber donar una rara intensitat als seus papers de servent o d’empleat.”

No sabem per quines raons, John Carradine va començar un dia a actuar en produccions de terror d’infima categoria. Pel seu físic elegant i la dicció cuidada, es va especialitzar en papers de científic boig que es dedica a fer experiments irracionals. Entre molts de papers desbaratats, va fer d’un doctor que convertia un orangutà gegant en una dona *Captive Wilde Woman* (Edward Dmytryk, 1943); va fer de summe sacerdot egipci a *El fantasma de la momia* (Reginald LeBorg, 1944); i a *Revenge of the Zombies* (Steve Sekely, 1944) va fer de científic que creava un exèrcit de zombies per als nazis als pantans de Louisiana. El cine de terror va tenir un únic paper digne dels seu talent; va ser amb el gran Edgar Ulmer a *Barba Azul* (1944), en la qual interpretava a un tereseta assassí en el París de 1885.

Encara que sembli estrany, si es té en compte el seu físic, John Carradine va saber donar una rara intensitat als seus papers de servent o d’empleat. Per exemple, un majordom que servia de pista falsa a *The Hound of Baskervilles* (Sidney Lanfield, 1939). A *Johnny Guitar* (Nicholas Ray, 1953) va fer una altra de les grans interpretacions de la seva carrera en el paper de Tom, l’empleat del casino de Joan Crawford que és el seu cuiner i home per a tot. Quan el maten per defensar la patrona, i els clients del saló de jocs s’arremolinen al seu voltant, John Carradine exclama: “A la fi tothom es fixa en mi!”. Va ser l’única alegria d’aquest home desmanegat, que caminava de puntetes, com si fugís de si mateix, i que havia servit a la seva mestressa, sense demanar res a canvi, amb la fidelitat dels animals salvatges que s’han pogut domesticar per un atzar feliç. Sospitam que Tom sempre va estar enamorat de Vienna, per qui al cap i a la fi es deixa matar, i que si no hagués estat per aquell amor impossible al qual va dedicar tota la seva vida, hauria estat algú a qui la vida l’hauria somrigut. Molts pocs actors podrien fer el que feia John Carradine en empunyar una granera amb la mateixa gallardia que si empunyàs un rifle.

En els anys cinquanta, John Carradine va fer molt de teatre i televisió. En aquests anys va començar a actuar en films horrorosament dolents que ara consideren joies del gènere els aficionats i els masoquistes (si podem suposar que els uns i els altres no siguin la mateixa cosa). Va ser un boig lobotomitzat per un doctor sense escrúpols a *The Black Sleep* (Reginald LeBorg, 1956). Va ser misatger d’un altre planeta a *The Cosmic Man* (Herbert Greene, 1959). Va ser l’únic supervivent de l’Imperi Marcia a *The Wizard of Mars* (David Hewitt, 1964). Per sort, en aquelles dates, John Ford el va tornar a cridar per a dues pel·lícules. A *El hombre que mató a Liberty Balance* (1962), Carradine va ser un polític ampulós i bergant—quin no ho és?—, vestit amb severa levita negra i corbatí de llaç. A *El gran combate* (1964), Carradine va tenir un paper molt menys lluit, però gens menyspreable. Woody Allen se’n va riure, de les aparicions terrorífiques de Carradine, a *Todo lo que usted quiere saber sobre el sexo y no se atreve a preguntar* (1972): Carradine era el doctor Bernardo, un científic que experimenta amb el sexe a la manera tenebrosa del doctor Frankenstein.

John Carradine es va casar quatre vegades. Va tenir cinc fills, quatre dels quals varen ser actors. Crec que va ser un home feliç. Va seguir actuant fins als vuitanta anys, a pel·lícules de cada vegada pitjors. En els darrers papers semblava riure-se’n de tothom, i més que de ningú d’ell mateix (i no

ho oblidem: ningú que no sàpiga riure-se’n d’un mateix podrà ser feliç). Al costat dels actoretos de les seves pel·lícules, Carradine tenia l’aire serè de qui està en pau amb la vida. Veure’l rodejat de poca-soltes i xixisbees és com trobar-se un quadre de Vermeer enmig d’una instal·lació d’art conceptual. L’any 1988, mentre pujava a la cúpula del Duomo de Milà, Carradine va patir un atac de cor del qual no es va recuperar, i va morir uns dies més tard. Ens va deixar aquell halo de noblesa gairebé involuntària que identifica a qui no pot deixar de ser digne i just, tot i que hagi de donar vida a un trampós, a un predicador, a un vampir o a un científic boig. ■

